

Istanbul sevdalısı,
Kapalçarşı'nın romanı kitabının
yazarı Çelik Gülersoy, Şark
gitti, Garp gelmedi diyor.

*A devout lover of Istanbul
and author of the book The
Story of the Kapalçarşı
Mr. Çelik Gülersoy says
the East went,
West never arrived.*

6/71

TF 951 853

Şark gitti, Garp gelmedi

East went, West never arrived

diyor Kapalıçarşı'nın Romani'nı yazan, İstanbul sevdalısı Çelik Gülersoy. Bu teşhisinin Kapalıçarşı için de geçerli olduğunu anlatan Gülersoy'a göre yine de Kapalıçarşı için iş isten geçmiş değil.

says Çelik Gülersoy, the devout lover of Istanbul and author of the book *The Story of the Kapalıçarşı*. According to Mr. Gülersoy the same assessment is valid for the Kapalıçarşı but time is not too late to revert the course.

Rifat Dedeoğlu

İstanbul'un en beter, kimi için –ki kimilerin içinde ben de varım- en güzel günlerinden biri yaşanıyordu. Kar kentin üstüne sabah sabah ve aniden heyula gibi çökmüş, her tür trafiğin anında çivisi çıkmış, insanlar heyecanıyla ayakta kalabildikleri sanal bir savaş sonrasının çaresizliğine kendilerini kapırmış, koyuvermişlerdi. İşte böyle cilveli bir güne rastlamıştı 'İstanbul kanatlarının altında' diyen Çelik Gülersoy'la, Topkapı Sarayı'nın duvarlarına dayalı, Aya Sofya'ya nazır, Sultan Ahmet Camii ve Meydanı'na muntazır Soğukçeşme Sokağı'ndaki ikametgahındaki, bizim tarafımızdan iki saat gecikmeli buluşmamız.

Kadıköy'de vapur seferlerinin iptal olduğunu öğrendiğimizde telefon edip, benim ve dergimizin fotoğrafçısı Batuhan Kıran'ın randevumuza, ulaşımdaki aksamalardan dolayı icabet edemeyeceğimizi de haber vermiştik. Çelik Bey "Ben bütün gün buradayım. Nasıl isterseniz," demişti. "Ben buradayım, ya siz nerelerdesiniz," gibilerinden bir serzeniş mi vardı acaba bu sözlerde? Bilemedik ama kamçılandık.

İstanbul gelinlik giymişti bir kez. Devletin vapurunun seyrü seferini engelleyen hava koşullarında Boğaz'ı geçebilen, nasıl geçmesine izin verildiği kimselerce bilinmeyen, devletinkilerle neredeyse aynı cesamette bir dolmuş teknesiyle Eminönü'ne, oradan da Sultanahmet Meydanı'na, Çelik Bey'in Soğukçeşme Sokağı'ndaki evine, biraz taksi biraz da taban yordamıyla varabildik.

Çelik Bey'in kabul salonuna girdiğimizde üzerimizde halâ karlar geziniyordu. Önümüze konulan sıcak çaylar tüm soğukları anında unutturdu. Sonra Çelik Bey'in sıcak beyefendiliği sardı salonu. Çelik Bey'e sormaya gerek duymadım İstanbul'un bedenini saran beyaz örtü hakkında ne düşündüğünü; beyazın mutluluğu yüzüne yansımıştı, arife tarif gerekmez kabilinden.

Kapalıçarşı'nın romancısı Çelik Bey bizi evinin hemen yanındaki Turing'e ait restoranda ağırladı. Yemek boyunca sohbet elbette İstanbul'du, Osmanlıydı, Kapalıçarşıydı. Anlatıyordu Çelik Bey:

"Şark gitti, Garp gelmedi" diye girizgahını yaptı. "Batılılaşmaya, ya da bir diğer tabirle frenkleşmeye Osmanlıların kapıları 1839'da açılmış. Ama Batılılaşma akımı bu kapıdan bir sel gibi hemen dolmamış içeriye. Yavaş yavaş sızmış," diye sürdürdü sözlerini. Bu akıntının getirdiği sosyal değişiklik, Kapalıçarşı'ya yansımakta da gecikmemiş elbette. 1894'deki Büyük Deprem ise bu değişikliğe vesile yaratmış. Satılan mallar, Çarşı'nın

It was one of the worst days of Istanbul. But for some it might have been one of the best days –and I was one of the some. In the morning the snow had suddenly encroached on Istanbul, crippling all kinds of traffic. People stranded in the streets wondered around not knowing what to do, looking like soldiers on a battlefield in the aftermath of a battle. It was under such circumstances that I was supposed to meet Mr. Gülersoy in his residence leaning against the walls of the Topkapı Palace, overlooking St. Sophia and yonder Sultan Ahmet Mosque and Square. We were already late.

As soon as we arrived at Kadıköy only to find out that the ferries were not running due to bad weather conditions, me and Batuhan Kıran, our photographer, phoned Mr. Gülersoy to let him no we could not make it to our appointment. Mr. Gülersoy's answer was short: "I'll be available all day long. Please yourselves." We wondered if he was being sarcastic but had no way of telling. Pipped by this possible sarcasm we decided to look for alternative crossings of the Bosphorus.

İstanbul had put on its wedding gown and looked beautiful. Private enterprise had beaten state to transport and was operating almost ferry sized boats. This was an amazing and an amusing situation. How come, when the state had decided ferry crossing was dangerous, these boats were allowed to operate? Or if in reality crossing was not dangerous, why the ferries were all tied up at piers? Anyway we made the crossing and reached the other side, took a taxi, and walked the last few hundred yards and made it to Mr. Gülersoy's house.

Snow was still all over us when we stepped into Mr. Gülersoy's reception hall. But hot tea soon left the cold behind and Mr. Gülersoy's gentle warmth soon filled the air. I did not ask Mr. Gülersoy what he thought of the snow as the joy of the whiteness of Istanbul was apparent from his face.

The storyteller of the Kapalıçarşı treated us to a delicious lunch in the neighboring restaurant which belonged to the Touring Club of Istanbul, an institution which Mr. Gülersoy had presided over for a very long period of time. Throughout the dinner the subject was indeed Istanbul, Ottomans and Kapalıçarşı. Mr. Gülersoy was explaining:

"The East went and West never arrived" he started off saying. "The doors of the Ottomans were opened up to West 1839. But do not think that Westernization flooded in immediately. It infiltrated slowly," he carried on. This infiltration of social change has indeed had its reflecti-

adetleri, gelenekleri değişikliğe uğramış. Kapalıçarşı'da eskiden dükkanlara dolap denirmiş. İsmi üstünde, dolap gibi ama kapağı üstten inen, kalkan, sabah geldiğinizde kapağı kaldırdınız mı anında alış verişe hazır, dükkana göre ufak, bir dolaptan biraz büyük bir hazneymiş dolaplar.

"İçerde, üstünde dükkan sahibinin bağdaş kurup oturduğu, diz boyu yüksekliğinde bir peyke bulunuyor. Mallar dükkan ya da dolap sahibinin ardında duran raflarda dizili ya da asılı. Müşteri geldiğinde dolap sahibi yerinden kalkmadan ardına uzanıp istediği malı müşterisine gösterebiliyor. Dolap sistemi mal pazarlama teknikleri açısından Batı'ya üstün; teşhir kolaylığı sağlıyor. Müşteri de kendini rahat hissediyor. Ama işte ne yaparsınız ki, Batılılaşmayla beraber dolaplar da eriyip gidiyor." Çelik Bey'in üzüntüsü belli. O, eski Osmanlı yapılarını yaşama iade etmek konusunda kendisini kanıtlamış bir insan. Fırsatı kaçırmıyor ve vereceği cevabı doğru tahmin ettiğini sandığım bir soruyu hemen soruyorum:

"Çelik Bey. Elinizde bugün imkan olsa, Kapalıçarşı'da nasıl bir düzenleme ya da nasıl bir restorasyon gerçekleştirmek isterdiniz?"

Önce kısa bir düşünme faslı geçiriyor Çelik Bey; sonra düşünürken hiçbir tereddüt içinde bulunmadığını gösteren kesin bir ifadeyle "Bir sokağı alır, olduğu gibi dolap sistemine dönüştürürdüm," diyor ve devam ediyor:

"Kapalıçarşı'da Osmanlı İmparatorluğu'nun debdebesi gözüküyordu. Ama bugünkü haliyle bile turizmde tek adres Kapalıçarşı. Devletin turizmi buraya yönlendirmesi gerekiyor. Kapalıçarşı'nın düzenleme itibarıyla bir Burlington Arcade düzeyine çıkarılması gerekiyor. Ürünlerde kalitenin artırılması da şart."

Sıra kahvelerimize gelmişti. Kahve, yenilen güzel bir yemegin şahadetnamesi gibidir, damağa takılan lezzetleri bir araya mühürler. Çelik Bey'in sözleri de kahve lezzetindeydi artık:

"Şark gitti demiştim. Giderken de götürdüğüm görgü oldu, haur oldu, gönül bağlanı oldu. Bunların yerine Garp'tan ise aldığımız bir şeyler olduysa da yozlaştığından gidenlerin yerini doldurmalarını bir yana bırakın, daha da büyük boşluklar yarattı. Garp'dan yani batıdan bir mimari disiplin terbiyesi alabilmiş olsaydık, Kapalıçarşı'nın 1954 yangını sonrası damı onarılırken kurşunları yok edilmezdi. Çarşı'da kimse zemine bir kazma bile vuramaz, dükkanları birleştiremezdi."

Çelik Bey'in müstehzi bakışı değişti. "Kapalıçarşı için henüz zaman geçmiş değil. Ama yapılması gereken çok iş var. Öncelikle çevresindeki anarşinin ortadan kaldırılması şart. İçerisinde ise kültür ve alış verişin el ele yürütülmesi gerekiyor. Sergiler açılması, konferanslar düzenlenmesi, müzik dinletilerinin verilmesi gerekiyor. Bir zamanlar sahafılık mesleğinin merkezi olan Kapalıçarşı'ya kitapların dönmesi artık önemli bir ihtiyaç."

Akşamüzeri eve dönerken kar durmuş, trafik insanların sokağa çıkmaya korkmalarından normale dönmüştü. Vapurda, buz gibi kesen ayaza rağmen güverte durup Eminönü, Sirkeci sirtlarını seyrettim. İstanbul kardan gelinliğinin içinde ne kadar güzeldi. Çelik Bey'in İstanbul aşkına bir kez daha hak verdim. ■

ons in the Kapalıçarşı. The Great Earthquake of 1894 had provided the necessary grounds for this change. The goods sold or made, the customs, the traditions had all transformed. Mr. Gülersoy carries on describing the old days at the Bazaar: "The shops were called dolaps or cupboards in the old days. As the name implies they were like cupboards slightly larger, with a single door hinged from the top of the cupboard. They were in a way cells doors of which you could just pull up in the morning and the shop was ready for service.

"Inside the dolap was a raised platform on which the shopkeeper sat. Merchandise was stacked or hanged on or from the shelves behind the shopkeeper. When a customer arrives he merely turns back and hand over the item which his customer points out to. As a marketing technique it is superior to present day techniques. Everything is displayed and the customer feels comfortable. But with Westernization the dolaps went as well." Mr. Gülersoy is known for his efforts to restore old Ottoman buildings back to life. I seize the opportunity and ask:

"Mr. Gülersoy, if you had the opportunity, what sort of a restoration would you envisage for the Kapalıçarşı?" He pauses and then with a sharp tone which indicates that there was no doubt in his pause, he replies:

"I would take one of the small streets and restore it back to the dolap system," and carries on with no haste.

"One could see the magnificence of the Ottomans in the Kapalıçarşı. We cannot return to those days now. But even in its present day condition it is still the only address in tourism. The state must channelize tourists to here. The Kapalıçarşı should be as organized as Burlington Arcade. The quality of the products sold must be increased."

It was time for coffee. Coffee is the registration of a good meal and seals in the taste remaining in the

palate. Mr. Gülersoy's words tasted of coffee. "I said the East had gone. It took with itself, respect, humbleness and refinement. As what we took from the West was soon deformed, even bigger holes were left in the social structure. To give you an example, if we had adopted architectural discipline from the West they could not take away the lead when they reconstructed the roof. Neither could anybody in the Bazaar dig an inch in the ground or join two shops together."

We were having our last sips of coffee. Mr. Gülersoy paused yet once more, rid of his cheeky smile he put on when he talked of the mistakes of the past and spoke in a serious tone: "It is not too late for the Kapalıçarşı. But there is a lot to be done. Surrounding areas must immediately be cleared and the anarchy around the Bazaar stopped. Inside, culture must flow alongside trade. There must be conferences, exhibitions, concerts organized in the Bazaar. And books which were once among the most important of merchandise must return."

While returning home in the late afternoon the snow had stopped falling and traffic had returned to normal as everybody had fled home early. I stood outside on the ferry and gazed at Istanbul under the freezing cold. Istanbul looked beautiful in its wedding gown. How justified was Mr. Gülersoy in his love for this city. ■

